

A Bethlen Gábor Alapítvány díjazottai 2010-ben

Bethlen Gábor-díjasok

BOHUMIL DOLEŽAL

A cseh szövetséges és a közép-európai gondolkodó

Könnyű ma már a magyar–cseh kapcsolatokról beszélni. Az én nemzedékem magyarjának 1968 jelentette a döntő fordulatot: a tavasz reményét és az ősz kegyetlen tapasztalatát.

A sorsközösség fölismeréséről volt szó. Talán nekünk, magyaroknak valamivel könnyebb is volt, a XX. században nem hittük magunkat győztesnek. Közép-Európa gondolata mentőövnek látszott. És mert hajlamosak vagyunk belesüllyedni a nemzeti mélabú és sérelmeink hangulatába, szívesen hallgatjuk a vigasztaló szót. Különösen nem magyarok szájából. Mintha Bohumil Doležal szavait is így hallgatnánk néha Magyarországon. Mert kritikusan elmondja, hogy felelőtlen volt a cseh politika az I. világháború végén, amikor a népek önrendelkezési jogát figyelmen kívül hagyva ismertetett el határokat, vagy amikor kemény szavakkal bírálta Fico szlovák miniszterelnök politikáját.

Ennél azonban többről van szó. Olyan politikai gondolkodót ismerhettünk meg személyében, akit igazi szövetségesnek tekinthettünk, olyan barátnak, akik közös értékek alapján szemlélte és szemléli a közép-európai népek múltját, jelenét és jövőjét.

A kommunista diktatúra idejében, 1987-ben kezdődött kapcsolata a Bethlen Gábor Alapítvánnyal. A Műegyetem klubjában tartott előadást a XIX. századi cseh politikai hagyomány fontos képviselőjéről, Karel Havlíček-Borovskýról. Ezt az írását azután megjelentettük a *Hitel*-ben. Így térhetett vissza húsz esztendő után Budapesten a nyilvánosságba. Hiszen az ő folyóiratukat 1969-ben másodszor is betiltotta a kommunista hatalom, s ő nem kívánt behódolni. Évtizedeken át technikusként, programozóként dolgozott. 1977-ben ő is a híres Charta aláírói közé tartozott.

Szövetségesünk a politikai átmenet éveiben, a Magyar Demokrata Fórum kapcsolatban volt az ő Csehszlovák Demokratikus Kezdeményezésükkel. 1988 szeptemberében részt vett Esztergomban a környezetvédelmi fórumon. Főlszólalásában bírálta a bős-nagymarosi erőmű tervét, hazatérte után bevonták az útlevelét. Az 1989-es fordulat után a politikai élet szereplője mint a szövetségi parlament képviselője. 1992–93-ban Klaus miniszterelnök tanácsadó testületének volt a vezetője. Utána pedig évekig politikatudományt tanított a prágai Károly Egyetemen.

A Bethlen Gábor születésének 430. évfordulóján tartott díjátadó ünnepség 2010. november 14-én az Uránia Nemzeti Filmszínház Dísztermében volt.

Évek óta politikai kommentátor, a cseh és közép-európai közélet magyarázója. Naponta írja *Události/Események* címmel kommentárjait. Kérlelhetetlen következetességgel. Igazi független szellem, nem tartozik egyetlen politikai párthoz sem. Értékei felől azonban nem lehet kétség; azok közé tartozik, akik számára megkülönböztethető igazság és hazugság, nem politikai konjunktúráktól vagy bármilyen vélt haszontól függ a véleménye. Illúziók nélkül szemléli a cseh politikát, térségünk dilemmáit; következetes szembenézést követel a kommunista diktatúra korával. Tudja jól, hogy gondolkodásunk, mentalitásunk mi mindent őriz – akaratlanul is – ebből az embertelen korból. Közelmúltban megjelent könyvéből idézem példázatát. Egy perverz szovjet ötletről szól a történet, az embert katonai célokra majommal akarták keresztezni. Keserű diagnózisa így hangzik: „Hiszen majomnak lenni mennyivel egyszerűbb, mint embernek.”

Bohumil Doležal gondolkodása a XIX. és XX. század legnemesebb cseh hagyományából táplálkozik. Az említett Havlíček-Borovskýéból, aki egyértelműen kijelentette, hogy ő nem szláv, hanem cseh, a modern nemzeti identitást megalapozó Palackýéból és az államalapító Masarykéból. Ugyanakkor keményen bírálja barátunk az első csehszlovák köztársaságnak mint a demokrácia kizárólagos hazájának a mítoszát. Ahhoz a kevésbé emlegetett Emanuel Rádléhoz áll közel fölfogása, aki a két világháború között határozottan bírálta a nemzetiségekkel és szlovákokkal értetlen csehszlovák állami nacionalizmust. Mert – mondja Doležal – a közép-európai nemzetek nem oszthatók „jókra” és „rosszakra”. A közös érdeket hangsúlyozza, a kölcsönös megértés és egymás megismerésének a fontosságát.

Úgy gondolom, a Bethlen Gábor-díj tartozásunkból is törleszt valamennyit. Hiszen furcsa képtelenség, hogy esszéi, közös múltunkat faggató írásai eddig csak folyóiratokban és újságokban láttak napvilágot magyarul. Remélem, hogy lesz mód majd könyvben is olvasni őket.

KISS GY. CSABA

KISS GY. CSABA (1945) művelődéstörténész, esszéista.

KÁNYÁDI SÁNDOR

Kányádi Sándor az elmúlt évben töltötte be nyolcvanadik életévét. „Lassan eltelik” – mondja egyik versének címében. A költő általános igazságát aligha vonhatjuk kétségbe, hogy ugyanis nagy készülődéseinkben eltelik előbb az élet fele, majd a második fele, s ha egy-egy pillanatra közben megállunk, élénk áll a kérdés: mire is készülődünk valójában? És a felémelőnek éppen nem mondható summázat: „...végül a sebtében süttötgetett kis pecsenyék csömörével a szánkban mentegetőzve tárjuk szét már csak arra jó karjainkat, sajnos élni is kellett közben, sajnos így igaz”. Kis pecsenyéket nagy árulásokkal süttötgettek írók, szerkesztők Erdélyben is. Ám ha valakinek, Kányádi Sándornak nem kell mentegetőznie. Sem életműve, sem életfilozófiája, sem életének kisebb-nagyobb fordulatai miatt. Amikor romániai magyar írók az ötvenhatos szabadságharc leverése után nyilatkozatban minősítették forradalmunkat ellenforradalomnak, és tettek hitet a tankok igazsága mellett, akkor született egy Kányádi-vers éppen Leningrádban, 1956. november 11-én (mert a költő írószövetségi kap-

csolat révén éppen ott tartózkodott). A négysoros vers így szól: „A Duna mentén hernyótalpak / tiporják most a forradalmat; / véreim vére hull a hóra, / mért lőttél belém Auróra?!”

Ha csupán a fentiekhez hasonló sorokat idéznénk ebből a nagyarányú életműből, akár a csendes szomorúság vagy a sztoikus létszemlélet költészetének is mondhatnánk. Az életmű azonban ennél színesebb. Az a jól ismert mosoly, amely a költő arcára, tekintetére oly jellemző, amit hallgatósága megismerhetett előadókörútjain, író-olvasó találkozások során, az a mosoly, szomorúságból és derüből, hitből és kételkedésből, de mindig az ember, az élet szeretetéből fakad, és végigragyog a verseken. Kányádi Sándort nem mondhatjuk jellemzően politikus költőnek, sem apolitikusnak. Szeret játszani is, és szereti bevonni könnyedén, szinte észrevétlenül ebbe a játékba olvasóit, hallgatóit, gyerekeket és felnőtteket. Úgy szereti az anyanyelvét, hogy kiaknáz minden benne rejlő lehetőséget a játékra, az iróniára, de a vigasztalásra is, és ha közben a lélek borongása beteríti a verset, nem bánja, csak arra ügyel, hogy szépen terítse be. Távol tartja magát a politikától? Szó sincs róla! Róla csakugyan elmondhatjuk, hogy „lehet más a politika”. Idegen tőle a politika pártos kavargása, de legkevésbé sem idegen a nemzete, népe sorsa, a társadalom és benne az ember állapota. Magyar költő ezen a tájon nem lehetett soha olyan szerencsés, hogy a közügyektől függetleníthesse magát. Erdély szülötte, székelységben gyökerező, kisebbségi sorban élő költő még kevésbé. De éppen ez a megkötöttség emeli fel.

„Vannak vidékek – mondja Kányádi –, ahol a fölösleges kutya- s macskakölyköket vízbe ölik vagy elevenen eltemetik, de mielőtt még a szemük kinyílt volna...” Benne van ebben a néhány verssorban a mi vidékünk minden kegyetlensége, kínja, keserősége. Ám vannak sorok, melyek ugyancsak e vidékből sarjadva úrrá lesznek a keserőségen: „...vannak vidékek – mondja –, viselem akár a bőrt a testemen, meggyötörten is gyönyörű tájak, ahol a keserű számban édessé ízesül, vannak vidékek legbelül”. Valahová tartozunk, és ez az odatartozás, ennek a biztos tudata, ez emel a megaláztatások fölé, ez tartja életben azt a mégis-mosolyt, amely ebben a költészetben – túl a sziporkázó tehetségen – egyetemessé, meghatározóan székely magyarrá és jellegzetesen Kányádi-költészetté lesz. És mindez együtt kijelöli helyét a nagy magyar költészet fősodrában. Ha elhisszük a költőnek, hogy „Valaki jár a fák hegyén”, akkor elhihetjük, hogy Kányádi Sándor személyes sorsáról az a Valaki régen rendelkezett már. Ám az életmű önmaga jelölte ki a maga helyét a nagy magyar költészet táborában, Petőfi és Arany, Ady és Kosztolányi, József Attila és Illyés közelében.

A költő nyolcvanadik születésnapjára jelent meg a *Székelyföld* című folyóirat Kányádi-száma, benne Ferenczes István beszélgetése az ünnepezt költővel. Nagy, e gazdag élet szinte teljességét átfogó beszélgetés ez, s közben képet ad a „Kárpátok gényusza” korának erdélyi közállapotairól. Most mégis idézzünk fel e beszélgetésből egy szigorúan magánéleti pillanatot. Kányádi Sándor nősülni készül. Választottja katolikus. A nagygalambfalvi székely apának ez nem tetszik. Megkérdezi: „Egy négyszáz éves protestáns családban hogy fordulhat elé ilyesmi? Sándor, ki viseli nálatok a kalapot? Sándor válaszol: „Én nem vallásháborút akartam, hanem gyereket.”

Krédónak is felfogható ez a válasz, csipetnyi humorral, és tágabb értelemben életprogramnak is: az élet újratemtése általános programjának. Ezután Márton Áron katolikus püspök úr összeadta őket, a reformátust és a katolikus, tanúként – Szépfalusi István személyében – egy evangélikus pap társaságában. Jellemző és beszédes Kányádi-történet ez is.

A Bethlen Gábor-díj átadása alkalmával most együtt mondjuk minden magyar vers-olvasóval: Isten éltesse Kányádi Sándort immár túl a nyolcvanadikon, és vigasztaljon versekkel bennünket, borongásra hajló magyarokat továbbra is!

BÍRÓ ZOLTÁN

BÍRÓ ZOLTÁN (1941) irodalomtörténész, politikus, főiskolai oktató. A *Hitel* első főszerkesztője.

FÜR LAJOS

Clausewitz szerint a katonának abból kell kiindulnia, hogy a politikus „a közösség érdekeinek képviselője”, és mint ilyennek tartozik engedelmességgel. Ma, kedves barátaim, egy olyan feddhetetlen honvédelmi minisztert tüntettek ki önök a Bethlen Gábor-díjjal, akire feltétlenül ráillenek ezek a szavak. Für Lajos egész életét a nemzet szolgálatában élte le, politikusként pedig mindig a közérdeket szolgálta.

Für Lajos 1930. december 21-én született a Vas megyei Egyházsrádocon, református földműves családban. Életre szóló indíttatásokat hozott a szülői házból: tisztességet és becsületet, elkötelezettséget és hazafiságot, hitet, reményt, szeretetet. Mindezeket a legnehezebb időkben is megőrizte. 1954-ben a debreceni egyetemen történelemszakként szerzett diplomát, és tanársegédként is itt kezdte meg pályáját. A forradalom előestéjén egyik szervezője volt a budapesti Petőfi Körhöz mérhető Kossuth Körnek, s így magától értetődően lett 1956. október 23-a után az egyetemisták megmozdulásainak egyik kezdeményezője és vezetője. Október 26-ától november 4-éig titkárként vett részt a várost irányító Forradalmi Bizottmány Elnökségének munkájában. November 4-ének rettenetes napján a szovjet csapatok a bizottmány tagjaival együtt őt is elfogták, s egy kihallgatásokkal teli hónapra internálták. 1957 februárjában nyugatra menekült, de májusban az amnesztia híre hazahozta.

Újra kellett kezdenie az életét, hiszen tanársegédi állását elvesztette. S ez az újkezdés is sok-sok vargabetűvel járt együtt. Először állásnélküli, majd a debreceni református kollégium nagykönyvtárában dolgozik. Ezután rövid ideig rakodómunkás, aztán általános iskolai tanár. Tudományos karrierjéhez 1964-ben térhetett vissza, amikor is a Magyar Mezőgazdasági Múzeum tudományos munkatársa lett. 1971-től kandidátus, 1983-tól akadémiai doktor. A rendszer enyhülésével párhuzamosan tanított a nyíregyházi és az egri tanárképző főiskolán, majd az ELTE-n.

A létező szocializmus idején a kultúrának hatalmas tétje volt. Művelői arra az akkor megoldhatatlannak tűnő kérdésre keresték a választ: hogyan lehetne kiszabadulni a létező szocializmus szellemi és társadalmi kényszerzubbonyából. A történelem és a kultúra kérdéseit – mint a lehetséges ellenállás egyik szűk terepét – mind a hatalom, mind a vele szembenállók feszült figyelemmel követték. Olykor egy-egy tudományos megállapítás vagy egy vers publikálása a napi politikára s ezzel magára a történelem alakulására is komoly hatással volt. Nem csoda tehát, ha az írók és a történészek a politikai harc legelső vonalában találták magukat.

Für Lajos a hatvanas évek végétől egyik szervezője volt annak a szellemi körnek, amely a népi írói hagyományokat követve a nemzeti sorskérdéseket és a kisebbségi magyarság problémáit állította tudományos és politikai tevékenységének középpontjába.

Aztán megjelentek a rendszer építményén a repedések, és az idő múlásával egyre nagyobbakká váltak. Részt vett a Monori Találkozó előkészítésében és megszervezésében, ott volt Lakitelken. A Magyar Demokrata Fórum alapító tagja, fő szervezője és egyik legerősebb motorja lett. Személy szerint a vele való találkozásnak és a közös munkának köszönhetem azt, hogy politikus lettem.

Egyre nagyobb feladatok és terhek jutottak számára: volt a párt köztársasági elnökjelöltje, diadalmasan megválasztott országgyűlési képviselő, majd honvédelmi miniszter.

A politika a lehetőségek művészete. Bizonyos vagyok benne, hogy a rendszerváltó kormány teljesítménye, ha a reális lehetőségek irányából vizsgálva dolgozzák majd fel történetét, a jelenkori értékelésnél lényegesen jobb bizonyítványt fog kapni. Az első rendszerváltó kormány igazi kamikáze kormány volt, amelynek küldetése teljesítéséhez hiányoztak a megfelelő eszközök, személyi és politikai feltételek. A rendszerváltoztatás kormányának hajója három hónappal az indulás után a taxisblokáddal léket kapott: a kérdés az volt, felszínen lehet-e tartani addig, amíg a demokratikus átalakulás minimális lépései megtörténnek? A hajó végül nemcsak nem borult fel, de számtalan fontos kikötőbe is el tudta vinni utasait. Ez több emberfeletti erőfeszítésnek volt köszönhető: s ezek közül az egyik Für Lajosé volt.

Mi volt honvédelmi miniszterként Für Lajos feladata? Az általa vezetett minisztériumnak kellett a néphadseregből honvédséget formálnia. Azaz a harmadik világháborúra készülő, a létező szocializmus fegyveres terjesztésére hivatott, rendkívül erős támadó fegyverből, a XX. század minden szempontból legerősebb és legütőképesebb magyar hadseregből, a nemzeti érdekek szolgálatára alkalmas, a nemzetgazdaság teljesítőképességének megfelelő védő fegyvert, nemzeti honvédséget formálni. Nos, ez nem volt csekély feladat.

Egy olyan tisztikarral kellett együtt dolgoznia, amelynek egész neveltetését, addigi életpályáját kellett mérlegre tennie, ha egyáltalán szóba akart állni vele. Abban, hogy sikerült megtalálni egymással a hangot, nagy szerepe volt Für Lajos személyiségének. Amint azt egyik tábornoka mondta róla: becsületes ember, aki mindig vállalta a felelősséget. Megtanulta mindazt, amit egy honvédelmi miniszternek meg kellett tanulnia. Emberi tartással, markánsan tette, amit tett, de nem „lihegte túl” a szerepét. A honvédelem ügye iránti elkötelezettségével, tiszta szándékaival és a közösség érdekeinek szolgálatával nyerte meg beosztottait a közös munkának.

Für Lajos ott volt, ahol a kor legfontosabb döntéseit hozták. Ott volt, amikor a Varsói Szerződés feloszlásáról döntöttek. Az általa vezetett minisztérium nagyobb incidensek nélkül vezényelte le a szovjet csapatok kivonulását, fényesen helytállt a délszláv háború legélesebb óráiban, amikor minket is háborúba akartak rántani. Pontos koncepció szerint, szigorú elszámolással hajtotta végre az első haderőcsökkentést, megteremtve az ország számára a katonai védelem önállóságát, és képessé téve a bármely irányból érkező fegyveres fenyegetés elhárítására.

Tudjuk jól, nem hősköltevénybe való a hivatali munka. Az, hogy miként készült el az új honvédelmi törvény – amelynek elkészítésében némi szerepem nekem is lehetett. Az, hogy miként készültek el a szabályzatok, vagy az, hogy miként állt fel a tábori lelkesedés, a polgári szolgálat s még egy sor alapvetően fontos intézmény. Mégis elképesztően nagy feladat volt, amelyet ez a minisztérium Für Lajos vezetésével véghezvitt. Akkor és ott a Magyar Honvédségen belül sikeresen zajlott a rendszerváltoztatás folyamata – bár nem fejeződött be.

Egy rövid ideig úgy tűnt, hogy az MDF lesz az, amely korábbi kormánypártként magasra emelheti az újrakezdés zászlaját az 1994-es megrendítően nagy vereség után, amelyet a rendszerváltoztatás elszenvedett. De gyorsan kiderült: már menthetetlen az egyéni ambíciók mentén elhasadó párt. Für Lajos sem tudta elnökként megmenteni a pártot, így vállalta a következményeket, és kilépett az MDF-ből.

A politikából történt távozása után sem szűnt meg tenni közös dolgaink építéséért. Egymás után jelentek meg könyvei: csupa alapvető fontosságú írás, amely történelmünket, sorskérdéseinket helyezi sajátos új megvilágításba. Volt a Dunamelléki Református Egyházkerület főgondnoka, és 1997-ben kitüntették a Francia Becsületrenddel is.

Olyan életpálya Für Lajosé, amelyet a nemzet szolgálatában futott végig, erejéhez, tudásához és lehetőségeihez mérten a lehető legjobban. Nem kímélte magát, mindent beleadott, nem hátrált meg sem a munka, sem a kockázatvállalás elől. Szolgált becsülettel és hittel, szolgált kitartóan és odaadóan, szolgált elkötelezetten és szeretettel.

Köszönet és hála érte!

HENDE CSABA

HENDE CSABA (1960) országgyűlési képviselő, honvédelmi miniszter.

DR. KIRÁLY TIBOR

Megtisztelőnek tartom, hogy Király Tibor jogtudóst, aki a kezdet kezdetétől alapítványunk elismertetésének és törvényességének a főbiztosa – fontos támasza – volt, én méltathatom. Neki adományoztuk a Bethlen-díjak egyikét, mert – Bethlen Gábor születésének 430., s a nevével létrehozott alapítványunk 30. évfordulóján – aligha találunk e kitüntetésre méltóbb szolgálattevőt nála. Akiket az alapítókön túl, mellé sorolhatnánk – Kiss Ferencet, Márton Jánost és Nagy Gáspárt – már eltávoztak e földi világból... Alapító kurátorunk az idén töltötte be 90. életévét.

Király Tibor jogtudóst – aki 1962 óta az ELTE egyetemi tanára, 1979 óta akadémikus, s 1991-ben megkapta a legrangosabb állami elismerést, a Széchenyi-díjat –, a jogászszakma és tanítványai nemrég köszöntötték nagy megbecsüléssel. Részt vettem ezen a *Hat évtized az ELTE Jogi Karán* című tudományos konferencián, amelyen dr. Király Tibor a tudós-tanár egykori tanítványai; az egyetem rektora, dékánja, a szakma kiválóságai – professzoruk munkásságát is értékelve – tanácskoztak a honi büntetőjog aktuális kérdéseiről, feladatairól. Nemes gesztus volt az is, hogy a Közlönykiadó a 90. születésnapjára időzítette – s a Parlament Vadásztermében mutatta be elődje, a pesti egyetem horvát származású tanára –, Vuchetich Mátyás 1819-ben latinul írt *A magyar büntetőjog rendszere* című könyvét, amely dr. Király Tibor fordításában jelent meg magyarul.

A Jogi Kari Konferencián méltatták, hogy Király Tibor előadásait – a konkrét témán túl – a magyar jogi kultúra és a jogtörténeti háttér bemutatásának az igénye jellemezte, amellyel tanítványai eligazodását segítette az államszocialista diktatúra szovjetes körülményei közepette. A kiemelkedők között említették a felmentő, valamint az ügyfél-egyenlőségen alapuló elvéről szóló tanulmányait is. Jó pár fontos törvény, köztük az 1993-as felsőoktatási és az 1998-as büntetőeljárás-jogi törvény előkészítésében vett részt.

Számos tankönyv szerzője, társszerzője. *Büntetőeljárás jog* című híres egyetemi tankönyve több kiadásban is megjelent.

Az egyetem és a kar mai vezetőinek méltatása szerint 1961–67, illetve 1976–1980 között dékánként meghatározó szerepe volt az oktatást újító reformok elindításában, megvalósításában. Első dékánása után, 1967–1970 között, az egyetem rektor-helyettese volt. Ekkor kerültem vele kapcsolatba először... Akkortájt – az 1969-es bölcsészkar diákmegmozdulás egyik vezetőjeként –, társaimmal együtt, az egyetem állami- és pártvezetőinek a fóruma elé idéztek... (Sohasem beszélünk erről, de meggyőződésem: sokat köszönhetünk neki azért, hogy akkori lázadásunkat viszonylag enyhe büntetéssel megszüntetett.)

Az ő életében az igazán sorsfordító nemzetszolgálatot az 1957–58-ban írt, *A védelem és a védő a büntetőügyekben* című tudományos munkája jelentette. Ebben a nagy visszhangot kiváltó művében 1956 ítélszék elé állított hőseiért és áldozataiért, illetve védőügyvédek jogaiért tört lánzsát. Ez az 1959-ben megvédett kandidátusi disszertációja a hazai jogásztársadalom széles körére hatott, és megkerülhetetlenné vált a büntetőperekben. Király Tibor hitvallását ekkor fogalmazta meg, s azóta is vallja: „A büntetőeljárás elvei nem tudják ugyan egy nevezőre hozni az elnyomót és az elnyomottat, de mégis humanizálják a hatalmat. Ha a büntetőeljárásban megtartják az általánosan nemzetközileg is elfogadott elveket, ha a bizonyítás nem aljasodik kényszervallatássá, a védő meri ellátni tisztét és a bíró megőrzi méltóságát, bizalmat kelt az igazságszolgáltatás iránt, és reményt gyűjt az ítéletre várókban.”

A 2000. évi 130-as, ún. semmisségi törvény koncepcióját is – amely az '56-os forradalom utáni leszámolások áldozatainak rehabilitációját tűzte ki célul – Király professzor úr fogalmazta meg. Az már nem rajta múlt, hogy a teljes rehabilitáció mégsem valósult meg, ahogyan az ígért tavaszi nagytakarítás sem.

Király Tibor Széchenyi-díjas egyetemi tanár, akadémikus, a büntetőeljárás-jog neves kutatója szakmai eredményeiről, munkásságáról könyvek, szakcikkek s tanítvány-nemzedékek sora tanúskodik, közéleti tevékenységéről, szerepvállalásairól azonban kevés szó esik.

Szakmapolitikai elismerését jelzi, hogy 1984 és 1999 között a Nemzetközi Büntetőjogi Társaság magyar nemzeti csoportjának elnöke volt, 1991-ben pedig az elnökévé választották. Tagja volt az MTA Elnökségének, 1988–90 között pedig a MTA főtitkár-helyettese volt. Nagy érdeme, hogy közreműködött a miskolci és a debreceni egyetem jogi karának létrehozásában, illetve újraindításában is. Az ELTE és a Miskolci Egyetem díszdoktora.

Szakmai-közéleti szerepvállalásaihoz tartozik, amikor 1971–1974 között – határozott elképzelésekkel – elvállalta a Művelődésügyi Minisztérium újonnan alakított Felsőoktatáspolitikai Főosztálya vezetését, s olyan munkatársakat hívott maga mellé, köztük Bíró Zoltánt és Szövényi Zsoltot, akik vele együtt a korabeli magyar közigazgatás reformjának éllovasai lettek. Amikor pedig 1990 nyarán a Felsőoktatási és Tudományos Főosztály vezetését rám bízta, Király Tiborhoz fordultam, aki vállalta az első magyar felsőoktatási törvény készítését kodifikáló bizottság szakmai vezetését. Elévülhetetlen érdemei vannak abban, hogy e törvény előkészítését 1993-ban sikerrel be is fejeztük.

Közéleti szerepvállalásának legnagyobb próbatétele bizonyára a Bethlen Gábor Alapítvány törvényesítése volt, amely öt évig tartó szakmai-politikai küzdelem nyomán si-

került. Ebben az idegőrlő türelemjátékban kezdetben Kiss Ferenc, Csoóri Sándor, Illyés Gyula, majd később főleg Király Tibor, Für Lajos és a Nagy Gáspár vezette titkárság tagjai vettek részt.

Már 1982 május 5-én – a Kárpátia étterem különtermében, az alapítvány félszáz indítványozója részvételével tartott tanácskozáson az egyetlen aláíró jogtudóst, Király Tibort kértük a pártközpont, ill. a minisztérium vezetői által vitatott kérdések jogi tisztázására. Az ő tanácsára történt, hogy négy alapítónk: Illyés Gyula, Csoóri Sándor, Németh Lászlóné és Kodály Zoltánné 1982 karácsonyán letétbe helyezték a 100 ezer Ft alaptőkét, mutatván, hogy komolyan vesszük az ügyet, s előteremtjük a Bethlen Alapítvány létrehozásának gazdasági feltételeit. Neki köszönhető, hogy 1983. március idusára – az elnöki teendővel megbízott kurátorunk – Márton János egyesületi jellegű alapszabálytervet nyújthatott be a művelődésügyi miniszterhez. Végül beadványunk, s az MSZMP korifeusaival történt megbeszélésünk nyomán, 1984. december 11-én PB-határozat született. 1985 júniusában pedig a *Művelődési Közlöny*ben megjelent Köpeczi Béla miniszteri rendelete, aki közérdekű kötelezettségvállalásként engedélyezte a Bethlen Gábor Alapítvány működését. Ennek törvényi alapját a hosszas alkudozások után – Király Tibor találékony fogalmazásában – elkészült s a hatalom által is elfogadott Alapító Okirat képezte. A történet részletei s jogtudós kurátorunk szerepvállalásai megtalálhatók az *Alapítvány a nemzet javáért* című könyvünkben, amely a Püski Kiadónál 2005 végén jelent meg.

Király Tibor professzornak még egy adottságáról szeretnék szólni, amely személyes érdemein túl is súlyt adott javaslatainak. A magyarság szolgálatában jelentős múlttal és eredményekkel rendelkező kurátorok közül – különösen Kiss Ferenc korai betegsége és kiválása után – ő volt az egyetlen, aki Trianon gyermekeként, kisebbségi létbe született, s az elcsatolt magyarok sorsát az életből ismerte. Felvidéki és protestáns kötődését mindig büszkén vallotta, vállalta.

Király Tibor 1920. július 11-én – református lelkészcsalád gyermekeként – Málca községben, Zemplén megye nagymihályi járásában született. A pozsonyi Komenský Egyetemen jogi karán szlovákul kezdte tanulmányait, ahol 1943-ban szerzett diplomát. Diáktársai 1940/41-ben a magyar hallgatók egyesülete (MAK) elnökévé is megválasztották. A II. világháború után három testvérével együtt a csonka hazába menekült. 1948-ban a Pázmány Péter Tudomány Egyetemen másoddiplomát szerzett. Szüleit, akik a háttár túloldalán maradtak, csak 1956 őszén – házasságkötése után feleségével, dr. Roland Juliannával közösen – látogathatta meg először. A magyar forradalom híre pár nap késéssel jutott el hozzájuk a faluba, ahol édesapja volt a lelkész. Hazatérni így csak a forradalom leverése után tudtak. A fiatal jogtudósban az elfojtott szolidaritás és a tétlen, kirekesztett állapot is munkálhatott, amikor – az 1956-os perekben a védelem fontos támpontjaként szolgáló – emlékezetes művét megírta.

Amióta ismerem, Király Tibor családjával együtt rendszeresen hazalátogat, nagy gondal figyelni és segíti szűkebb hazája és elcsatolt felföldi nemzettársai életét, magyarként való megmaradását. Alapítványunk mellett – a felvidéki magyarok hazai kulturális- érdekképviseleti szervezete – a Rákóczi Szövetség is közel áll hozzá, mindkettőnek rendszeres támogatója. Örömiünkre szolgál az is, hogy ügyvéd fia, Gábor – édesapja elkötelezettségét követve – immár negyedszázada társadalmi munkában látja el szükséges jogi teendőinket.

Jól esik fölidézniem 1988. évi díjátadó ünnepségünket, amely – három felvidéki és egy cseh Bethlen Gábor-díjasunk, illetve Király Tibor és bátyja, dr. Király Péter laudá-

tori szolgálata révén – a Felföld jegyében zajlott, s az alapítvány történetének kiemelkedő eseményévé vált. Erről egy kortörténeti dokumentum, új lapunk, a *Hitel* képes tudósítása is tanúskodik. Ekkor és együtt kapta meg Bethlen-díját dr. Janics Kálmán, akit dr. Király Péter és Duray Miklós, akit Csengey Dénes méltatott. A felvidéki magyarság egymás ellen hangolt két kiválósága mellé társítottuk Sárospatakról a harmadikat, Ujszászy Kálmánt, akiről Czine Mihály a Bodrog-parti Athén atyjaként, a felvidéki gyülekezet őriző pásztoraként szólt. Ekkor adtuk át az első Márton Áron Emlékérmeket is – Szervátiusz Tibor alkotását – zömmel a romániai falurombolással harcoló szervezeteknek, közte a Zobor-vidéki Zsére község lakóinak. Az Országos Széchenyi Könyvtár Dísztermében Illyés Gyula születésnapján tartott díjátadó ünnepségünkön Bethlen Gábor-díjat kapott Bohumil Hrabal, aki a cseh hatóságokkal dacolva – Kiss Gy. Csaba laudációját megköszönve –, személyesen vette át kitüntetését. A világhírű cseh író tolmácsolását dr. Király Tibor professzor úr vállalta és végezte ragyogóan.

Végül egy szubjektív megjegyzéssel zárom méltatásomat. Alapító okiratunk szerint „a Bethlen Gábor-díjat azok kapják, akik életművükkel, áldozatos munkájukkal sokat tettek a magyarság értékeinek megőrzése, gyarapítása és Közép-Európa népeinek békés együttélése érdekében”. Miközben e laudációhoz gyűjtöttem életrajzi elemeit, meglepődtem, hogy Király Tibor értékőrző és gyarapító munkássága, áldozatos élete mennyivel sokrétűbb és gazdagabb annál, mint amit eddig tudtam róla. Pedig azt hittem, jól ismerem! Örülök, hogy újonnan szerzett tudásomat önökkel is megoszthattam, s együtt mondhatjuk: Isten éltesse sokáig a Bethlen Gábor-díjra méltó Király Tibort!

BAKOS ISTVÁN

BAKOS ISTVÁN (1943) művelődéskutató, közíró. 1980-tól vesz részt a Bethlen Gábor Alapítvány munkájában. Az induló *Hitel* egyik szerkesztője, a Magyarok Világszövetségének 1994–99 között főtípkára.

Márton Áron-émlékérmesek

PUSKÁS LÁSZLÓ

Kárpátalján, történelmi hazánk keleti részén, honfitársaink a XX. század minden lehetséges gyötrelmét megszenvedték. Az 1941-ben Ungváron született Puskás Lászlónak drámai gyermekkorra az evilági életre erkölcsi tanítást, hitvalló feladatot, küldetést adott. Édesapját, idősebb Puskás Lászlót 1933-ban szentelték fel görög katolikus pappá, és akkor lett az ungvári székesegyház parókushelyettese. Hittanra oktatta az ungvári tanítóképző diákjait, tábori lelkész volt a háborús években – és akkor sem tagadta meg hitét, amikor a Kárpátalját megszálló brutális szovjethatalom betiltotta a görög katolikus egyházat, elvette vagyontárgyait, és kegyetlen rabságra ítélte a hitükhöz hű papokat, apácákat és szerzeteseket. Templomlefoglalás, koholt vádak, gyötrelmes kínzó- és vallatópincék, börtön, politikai merényletek, szibériai száműzetés – mindezek erősen megcsontították és szétzilálták Kárpátalja népét. Ezeket hurcolták a szolvai haláltáborba, tombolt a rágalomhadjárat, az ateista bosszúállás, az erőszakos hittérítés és leszámolás. Ma már hozzáférhető dokumentumok igazolják, hogy Szovjetukrajna pártvezetője, Nyikita

Szergejevics Hruscsov adta ki a parancsot a híveivel hősiesen ellenálló, katolikus hitéhez, magyarságához ragaszkodó Romzsa püspök legyilkolására. Az idősebb Puskás László görög katolikus lelkész volt az első, akivel a szovjethatalom Romzsa Tódor püspök 1947-es meggyilkolása után megkezdte a totális egyház-megsemmisítést. 1949 januárjában tartóztatták le, és ítélték huszonöt esztendei „egyenrabságra”, mint mindazokat a görög katolikus lelkészeket, akik nem írták alá azt a nyilatkozatot, amelyben pravoszlávnak vallják magukat. Idősebb Puskás László a családjától távol, kazakhisztáni lágerekben raboskodott, réz-, ólom- és kőbányákban kellett dolgoznia. Egy szerencsétlenül végződött robbantás nyomán súlyosan megsebesült, 1956-ban hazatérhetett, de 1969-ben bekövetkező korai haláláig csak fizikai munkát vállalhatott. A lágerben a saját nevét 1954-ig nem volt szabad kiejtenie, ezért ábrázolta fia őt a festményeiben a lágerbeli betűvel és számmal így: a CH 869-es rab.

Fiát, Puskás Lászlót mostoha körülmények között nevelte a három gyermekkel magára maradt édesanya. A szorgalom, a tehetség és a kitartás meghozta az eredményt – Puskás László diplomát szerzett a lemergi Művészeti Akadémián. Mindemellett a hűséges maradt görög katolikus vallásához, és apjához hasonlóan ő is ragaszkodott a papi hivatáshoz – de ezt csak Magyarországon tehette meg, ezért 1974-ben áttelepült.

A görög katolikus felekezetet a szovjet zóna valamennyi környező országában betiltották, fizikailag is felszámolták – csak Magyarországon nem. Ennek a szerencsés megmenekülésnek csupán egyetlen oka volt, az, hogy míg Kárpátalján, a Felvidéken, Erdélyben, sőt Lengyelországban és Ukrajnában is a kisebb lélekszámú görögkatolikus felekezetet erőszakkal egyesítették a görögkeleti többséggel, addig Magyarországon ezt az egyesítést a kisebb lélekszámú görögkeleti felekezet élte volna meg önállósága elvesztéseként. Mivel sem a moszkvai, sem a szentpétervári metropolita nem akarta kockáztatni a magyarországi görögkeletiek „felhígulását” gyanús latinhitű görögkatolikusokkal, ezért egyedül Magyarországon maradhatott meg a görögkeleti hit gyakorlása és a lelkészképzés. Természetesen a magyarországi ateista hatalom állandóan zsarolta a görögkeleti egyházat – idézőjelben a „vallási türelme” viszonzását elvárva tőle. Amikor a szovjet világrendszer összeomlása után a volt szocialista országokban a görög katolikus egyház visszanyerte önállóságát – bár a korábbi javait nem –, akkor szentelték pappá Puskás Lászlót Magyarországon 1993-ban. Ekkor már ismert festőművész volt mind Magyarországon, mind Ukrajnában. A *Communio* című nemzetközi képzőművészeti folyóirat ukrán szekciójának főszerkesztője. Papi szolgálatát Ungváron látja el. A Romzsa Tódor Teológiai Akadémián keleti egyházművészetet tanít, a lemergi Képzőművészeti Akadémia szakrális művészeti tanszékén vendégtanár. Képzőművészeti tevékenysége a népi életképfestéstől az ikonfestészetig teljesedett ki. Jelenleg főleg szakrális tárgyú festményeken dolgozik. Írók esetében a könyvcímek, képzőművészek életútját pedig az egyéni kiállítások jelölik meg. Puskás László munkásságának fejezetcímei azok a települések, templomok, amelyeket felújított, restaurált alkotásaival, ikonosztázzal, mozaikképekkel, festett fatáblákkal ékesített: Garadna, Galvács, Nyírkáta, Balsa, Vencsellő, Fábriánháza, Hajdúdorog, Sárospatak, Felsőszolca, Halásztelek, Bököny, Hajdúsámson, Legyesbénye, Mogyoróska, Vizsoly, Újvidék és a torontói székesegyház.

Élete nagy kihívása volt, amikor felkérték a krakkói Isteni Irgalmasság tiszteletére emelt bazilika magyar kápolnája mozaikképeinek az elkészítésére. Ez a bazilika Isteni Irgalmasság tiszteletére épült a lagiewniki dombon, Krakkóban, amelyet II. János Pál pápa szentelt fel 2002 augusztusában. Apostoli levelében megfogalmazza a programot

az egész Egyház számára: „Az Egyháznak és a világnak szüksége van az irgalomra, amelyben testet ölt az a szeretet, amely erősebb a bűnnél és mindenfajta rossznál, amely az embert földi életében behálózza.” Az Irgalmasság-bazilika altemplomában négy kápolna található. A Magyar Püspöki Kar levelet kapott a lengyel katolikus egyháztól, hogy az egyik kápolna legyen a magyar szenteké. Nekünk magyaroknak kellett olyanná tenni a kápolnát a bazilika felszentelése után, hogy Isten irgalmas szeretetét méltóképpen dicsőítse. Magyar szentek és boldogok mozaikképei kerültek a falakra – és ezt a művészi feladatot Puskás László festőművész-pap, és felesége, Nadia asszony sikerrel oldotta meg.

Puskás László példaképe – édesapja mellett – a meggyilkolt görög katolikus püspök, a boldoggá avatott Isten szolgája, Romzsa Tódor. Könyvben örökölte meg a püspök életét és halálát: ukrán nyelven 2001-ben, magyarul 2005-ben jelentette meg a *Megalkuvás nélkül: Boldog Romzsa Tódor élete és vértanúhalála* című könyvét.

Több mint egy évtizede már, hogy a Lakitelek Alapítvány kurátora, a boldoggá avatások vatikáni posztulátora, páter Szőke János közvetítésével kerültem közvetlen munkakapcsolatba Puskás László atyával. Romzsa Tódor emléknapot szerveztünk, bronz mellszobrot avattunk a Népfőiskola Szent István-kápolnája előtt, a keresztény vértanúkat, hitvallókat megidéző Keresztény Panteonban.

Tanúja és részese lehettem annak az egyháztörténeti folyamatnak, amelynek során Szőke páter és Puskás László gondos és aprólékos munkával terjesztették a Vatikán elé Isten szolgájának, Romzsa Tódor püspöknek a boldoggá avatását, amely 2001 júniusában II. János Pál pápa ukrainai látogatásán meg is történt.

Az idei esztendőben a *Keresztény Élettel* közösen meghirdetett pályázatunkra közel száz kárpát-medencei csoport jelentkezett és mérte össze tudását Romzsa Tódor életéről és munkásságáról. Július elején a díjnyertes diákokkal kárpátaljai zarándokútra mentünk, és bejártuk Romzsa Tódor életútját szülőhelyétől, Nagybocksótól kezdve a sírját őrző ungvári székesegyház altemplomáig. Kísérőnk és lelki vezetőnk Puskás atya volt, aki kifogyhatatlan történeteivel, gondolataival a mai kárpátaljai magyar valóságot is érzékeltette

Hogyan vall családja súlyos megpróbáltatásairól utólag a lelkész-művész? Bizakodón és tele hittel: „Mindnyájan tudjuk, hogy az irgalmas Isten mindig velünk van, a szeretet hiánya, a rossz, a bűn azonban semmiképpen sem tőle ered. Az a gonosztól van, akár együttműködünk vele, akár nem. Ezért helytelen a kérdés feltevése: miért engedi meg az Úr, hogy jó emberek kínlódjanak; hogy az üldözések olykor még virágzó egyházakat is megsemmisítsenek, ahogy ez valaha Kappadóciában történt, és csaknem Kárpátalján is. Hitünk szerint Isten, bár megengedi a megpróbáltatást, nem hagyja el övéit a világ végezetéig.”

A mi feladatunk, természetes kötelességünk, hogy ne hagyjuk el a mindazokat, akik által hitele és ereje van a jóakarottnak. A Márton Áron-emlékéremmel ma kitüntetett Puskás László életútja s a Bethlen Gábor Alapítvány által elismert valamennyi életút ékesen példázza, hogy a népben, nemzetben gondolkodó és cselekvő hitvalló élet egészséges forrásvidéke az erkölcsi megújulásnak, az újjászerveződő Magyarország jövődjének.

LEZSÁK SÁNDOR

LEZSÁK SÁNDOR (1949) író, költő, tanár. Az országgyűlés alelnöke.

MAGYAR KATOLIKUS RÁDIÓ

Kányádi Sándortól tudjuk, hogy „a vers az, amit mondani kell”. Lapidáris vagy inkább sms-stílusban hozzáteszem: a Magyar Katolikus Rádió az, amit hallgatni kell.

Az indulás éve, a 2004. év volt az az időszak, amikor egyre jobban rátelepedett a depresszió a nép lelkére. Akkor nem tudtuk, hogy még hat hosszú év van hátra. Sokunkban tartotta a lelket ez a rádió, így bennem is, hogy van még remény. Ma ezt a rádiót Márton Áron- emlékéremmel tüntetik ki. Talán azért, mert a 2004 pünkösdjén először megszólaló rádió a boldog emlékű Márton Áron püspök életét bemutató dokumentum-hangjátékkal köszöntette hallgatóit? Talán azért, mert a rádió egyik megálmodója, Nagy Gáspár Kossuth-díjas költő, aki évtizedekig titkára s egyik fő motorja volt a Bethlen Gábor Alapítványnak is? Talán azért, mert hír- és kulturális műsorainak szerkesztése a Kárpát-medence hagyományvilága, minden fontos eseménye és szellemi értéke? Talán azért, mert műsoraiban nemcsak a magyarságot kívánja egymással összekötni, hanem – Márton Áron szellemében – közvetítő szeretne lenni ég és föld között? Bizonyára mindezért.

Mindezért és azért, mert amint Márton Áron mondja: „A világnak szüksége van arra, hogy ne csak prédikációkat halljon, hanem emberek életén megvalósítva lássa annak a láthatatlan világnak a valóságát, amelyet a vallás hirdet.” Ne csak prédikációt, de azt is. Ne csak imádságot, de azt is. Az emberek életét? A hétköznapokét? Igen, azt is. Mindezt együttvéve. Hiszen ez a valóság. Mindez együtt. A tanítás, az imádság, a láthatatlan és a látható. Mert, s idézzük ismét Áron püspököt: „a keresztény ember két világ polgára. Igazi hazája az égben van, de oda az út a földön át vezet”. Aki ezen a földi zarándokúton segíti az embert, az mai kifejezéssel élve, a közszolgálat ethoszát vallja.

Milyen feladatot is vállalt a Magyar Katolikus Rádió indulása pillanatától kezdve? A köz szolgálatát – a kétezer éve érvényes erkölcsi értékek és tanítások fényében. A „jó hír” felmutatását egy emberségesebb világ megteremtése érdekében – középpontban az emberrel, a családdal. Akik nem ismernék a Magyar Katolikus Rádió műsorát, azok számára talán érdekesek lehetnek az arányok. A műsorok 10 százaléka vallásos, liturgikus tartalom, 90 százaléka pedig a legnemesebb értelemben vett közszolgálat, a hír- és közéleti programoktól kezdve az ismeretterjesztő, zenei, szórakoztató és irodalmi műsorokon át a portréműsorokig. A szellemiségében tág horizontú médium tudatosan igyekszik segítséget adni a humánus hangra és az igazságkereső tartalomra vágyó hallgatóságának. A mindennapi életben naponta sokféle választás elé állított, ezernyi információval bombázott, éppen ezért egyre nehezebben tájékozódó embereknek – fontos döntéseik meghozatalához – éppúgy szükségük van támpontokra, mint a műveltségük gyarapításához, szabadidejük eltöltéséhez, magányuk oldásához, társadalmi identitásuk erősítéséhez hozzájáruló programokra.

Felötlenek bennem a hosszú autótutak alatt meghallgatott műsorok, melyeket – középhullámon – velem együtt követhet minden magyarul értő Máriazelltől Csíksomlyóig, Pozsonytól Szabadkáiig, Magyarföldtől Magyarfaluiig és természetesen – az internet, a műhold és a kábelcsatornák jóvoltából – Svájtól Amerikáig, Svédországtól a Szentföldre. Reggeli zenés napköszöntő és éjféle versműsor, az *Angyalok citeráján. Életre-való* a családoknak és *Nyújtsd a kezéd* a magányosoknak. *Recept helyett* a felnőtteknek és *Mesebolt* a gyerekeknek. *Népzenénk ékes foglalatban* és *Dzsesszencia. Művészklub* és *Nyelv--*

édesanyánk. Horgásztarisznya és Magyar Téka. Agrárvilág és Zenebid. Utazóknak Anzix, irodalmároknak Regénytár, kíváncsiaknak Hírtükör, szomorúaknak Jó hírvilág. Természetkedvelőknek Teremtett világ, emberszeretőknek Arcok és sorsok. És Borivóknak való és Asztali áldás és Édesanyám főztje. Műtermi meditáció és A zene titkai. És Hit és értelem, Magvetés, Lámpás, Testvéregyházaink életéből, Keresztény Közéleti Akadémia, Ars sacra, Guzsalyas, A magyar művészet élő legendái, Őrjárat, Táj és lélek. És imádság és ének és liturgia, amely természetesen illeszkedik a csaknem százötvenféle programból ötvöződő műsorfolyamba.

Sok százezer kilométeres útjaim során hallgattam már a rádió középhullámú adásait Prágában, Krakkóban, Boszniában, a Bánátban és Erdélyben is. S nemcsak nappal, hanem éjszaka is. Öröömre itt fogható a vatikáni rádió magyar adása is.

Úton vagyunk. Úton van a Magyar Katolikus Rádió. Úton, amelynek egyik ünnepi állomása a mai nap a Márton Áron-emlékérem átadásával. Mit mond rólunk, az úton levőkről Áron püspök? „Nem turisták vagyunk a világban, és nem is műkedvelők. Feladatot kell teljesítenünk. Feladatot és szolgálatot szeretetből. Útközben építenünk kell Isten országát [...] az igazságosság, a szeretet, a béke országát.”

A Magyar Katolikus Rádió munkatársai és hallgatói nem turisták és nem is műkedvelők. Feladatukat teljesítik szolgálatból és szeretetből. És műsoraikkal építik Isten országát – az igazságosság, a szeretet és béke országát.

BÁBEL BALÁZS

BÁBEL BALÁZS (1950) kalocsa-kecskeméti érsek, metropolita.

Tamási Áron-díjas

JÁRFÁS ÁGNES

Tamási Áron 1960 decemberében nyugati útjáról hazatérve, „poroszkáló” emlékei között feljegyezte: „Nem a hatalomról s nem is a képzelgésről van szó, hanem a mértékről. Arról a tündöklő zsinórról, amely az emberek feje fölött a végtelenbe vezet. S amire, legemberibb perceiben, mindig felnéz a mindenkori szülött. Felnéz, mert az ember szeret felfelé nézni.”

Most, amikor Járfás Ágnest, a Párizsban élő kiváló műfordítót Tamási-díjra ajánlom, az ő sorsával, hivatásával kapcsolatban különös nyomatékkal idézhetjük Tamási Áron fenti gondolatát. Mert a francia irodalom ígézetében hiába jelentkezett négyszer is az Eötvös Loránd Tudományegyetemre, politikai okokból méltatlannak ítélték arra, hogy egyetemi hallgatóvá váljék. Ám ő felfelé tekintve nem adta fel választott útját. 1978-ban turistaútlevelemmel elhagyta az országot, és Párizsba ment. Nem hazájával szakított, mert tudta, hogy a haza nem azonos a rendszerrel, s a Sorbonne elvégzése után – mert oda bekerülhetett – a magyar irodalom franciaországi megismertetésének szentelte életét.

Az ő sorsa tükrében tanulságos végiggondolnunk, hogy amikor fogatkozásainkat, veszteségeinket vesszük számba, szabadságharcok menekültjeire, az 1920 után elbujdo-

sókra, a második világháború utáni ezrek távozására vagy 1956-os forradalom után számkivetett honfitársainkra gondolunk. De, hogy a későbbi szabadsághiányos évtizedekben Járfás Ágneshez hasonlóan hány művész, tudós, műszaki ember indult el, hogy meghódítsa vagy megszeli a nagyvilágot, azt ma sem tudjuk igazán.

Járfás Ágnes az Alliance Française-ben, majd a Sorbonne-on folytatott tanulmányai során és az Illyés Gyula által nagyra becsült, kiváló költő-műfordító, Jean-Luc Moreau fordítói szemináriumain is hivatását keresve folytonosan fölfelé tekintett. Amikor a Moreau-műhelyben érlelt Kosztolányi-novellafordítások kötetben megjelentek, Járfás Ágnest az egyik legrangosabb kiadó, a Gallimard kérte fel Esterházy Péter *Termelési regényének* átültetésére. Az eredményt látva folytatódta a felkérések, s azóta is őt keresik, ha újabb Esterházy-művet szándékoznak kiadni. Ám ez nem azt jelenti, hogy Járfás Ágnes egy művészi-alkotói ízlés képviselője lenne, ő az Egészet látja a magyar irodalom egén. Állhatatosságának köszönhetjük, hogy Mikszáth *Szent Péter esernyőjét* ma már a franciák is kiváló fordításban olvashatják, s reményei szerint a *Fekete városnak* és a *Beszterce ostromának* is talál kiadót. De lefordította Szabó Zoltán *Összeomlás* című remekét, az 1940-es esztendő nyarának lírai-megrázó dokumentumregényét. A Párizs német megszállásakor éppen ott tartózkodó író a fővárosból Délre menekülő franciák sorsában osztozva az emberi szellem apokaliptikus fájalmát is megírta. Járfás Ágnesé az érdem, hogy ma már a francia közönség is tudhatja, hogy a szellemi honvédelem ellenszegül a kis- és nagyhatalmak népeket összeuszító praktikáinak, hogy arra a mindenkori mértékre tekint, amelyet Tamási Áron is hirdetett.

Szép következmény, hogy Járfás Ágnes a genfi Héros-Limite kiadó felkérésére annak a Tamásinak a művét ültette át franciára, akit Szabó Zoltán nevezett a szárnyas reménység költőjének. Az *Ábel* francia kiadása kapcsán szándékosan nem a „fordítás” kifejezéssel élek. Járfás Ágnes munkája „értékátmentés”. Olyan írói-költői teljesítmény, amely lehetővé teszi, hogy a XXI. századi francia olvasó ne egy időben-térben távoli világ etnográfiai dokumentumaként tekintsen a Tamási-műre, Járfás Ágnesnek köszönhetően a regény ma is érvényes szellemisége juthat el hozzá. Talán megengedi Illyés Mária, ha rá is hivatkozom: „Tamási hangjának nincs megfelelője. A francia fordítás valamilyen mesevilágot kelt életre, amelyik szemben áll a környezetpusztító modern valósággal.” Azaz Járfás Ágnesnek sikerült az erdélyi mikrokozmosz egyetemes üzenetét átmentenie, makrokozmoszba emelnie. A székely-magyar Ábel Járfás Ágnes példaszerű munkája nyomán most elindult egyetemes kalandjára. Mert az *Ábel a rengetegben* 1944-ben egyszer már megjelent Svájcban francia nyelven, de nemcsak a világháború vérző forgotaga miatt tűnhetett el visszhang nélkül, hanem azért is, mert a munka pár hétnyi idejére egymáshoz csapódó magyar-francia fordítópárosnak ez nem szívbeli ügyet, hanem csak némi pénzforrást jelentett.

Tudjuk, hogy Ágnest nem engedi el Tamási világa, az *Ábel* után az Héros-Limite felkérésére kötetnyit fordít a maga válogatta novellákból, hogy azt is átadassák a frankofón olvasóknak. Említettük, hogy hívják őt Mikszáth Kálmán regényei, tudjuk, hogy foglalkoztatja Kuncz Aladár megrendítő XX. század sorsregényének, a *Fekete kolostornak* méltó újrafordítása is. Önös érdekből is kívánjuk hát neki, hogy egészségben és teremtő képzeletét őrizve éltesse tovább Tamási Áron tájait, és juttassa el irodalmunk minél több értékét a francia olvasókhoz. Ama nyugati útján Tamási azt is írta: Párizs a virá-

gok városa. S ha Járfás Ágnes több évtizedes munkáját szellemi kertészetnek képzeljük, kívánjuk neki, hogy Párizsban, a Bartók Béláról elnevezett s a szobrával ékesített kertet ültesse tele a magyar irodalom remekeinek virágaival.

A. SZABÓ MAGDA

A. SZABÓ MAGDA (1952) a Hungarofest Nemzeti Rendezvényszervező nemzetközi vezetője, a Duna Televízió kulturális főtanácsadója.

Teleki Pál-éremérmesek

POGÁNY ERZSÉBET

alapító-igazgató, *Felvidék Ma* hírportál (Somorja, Felvidék)

HORNYIK MIKLÓS

közíró (Délvidék)

EÖTVÖS JÓZSEF COLLEGIUM

(E kitüntetést a közös Trianon 90 emlénapon adták át.)

Lépcső a tengerhez